С.Сейфуллиннің 120 жылдығына арналған **«Сейфуллин оқулары–10: Мемлекеттің индустриалды–инновациялық саясатын құрудағы бәсекеге қабілетті кадрларды дайындау келешегі мен ғылымның рөлі**» атты Халықаралық ғылыми-теориялық конференциясының материалдары = Материалы Международной научно-теоретической конференции **«Сейфуллинские чтения–10: Новые перспективы подготовки конкурентоспособных кадров и роль науки в формировании индустриально-инновационной политики страны»,** посвященная 120-летию со дня рождения С.Сейфуллина**.** – 2014. – Т.I, ч.3. – Б.118-120

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНДА БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫ ДАЙЫНДАУДА «КӘСІБИ МӘДЕНИЕТ» ҰҒЫМЫНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ НЕГІЗІ

Төлебай Б.

Қазіргі таңда кәсіби мәдениет пен кәсіби білім жүйесіндегі жаңашыл бағыттағы сапалық және құрылымдық өзгерістер студенттердің тұлғалық және кәсіби дамуына бағытталған. Ең маңызды аталған компонентін «кәсіби мәдениет» ұғымымен байланыстырамыз және белгілі бір тұрғыдан жан-жақты сипаттама береміз, айталық, оның құрамы: кәсіпқойлық, шеберлік, мәдени адамгершілік құндылықтары, шығармашылық қабілеті.

Мәдениет – адамзат баласының ұлт, халық болып қалыптасқаннан бергі жинақтаған ұлы байлығы. Бұл шығармашылық күштер мен адамның адами мүмкіншіліктерінің шарықтау шегінің көрінісі. Мәдениет дегеніміз – адамның ойлау, өзіне де, айналасындағыларға да талдау жасай білу қабілеті. Адамдарды ізгілікті, ақылды, моральдық міндеттемелерді мойнына алатын, сыншыл жаңға айналдыратын да–мәдениет. Сол арқылы адамдар құндылықтарды ажыратып, өзіне талдау жасайды. Мейлінше, кең мағынасында алғанда, мәдениет қоғамды немесе әлеуметтік топты, ұлт пен адамды сипаттайтын рухани және материалдық, интеллектуалдық және сезімдік айқын аңғарылатын белгілердің жиынтығы ретінде қарастырылуы тиіс. Кез-келген мәдениет өзіндік ерекшелігі бар және теңдесі жоқ қазыналардың қоймасы болып табылады, өйткені әрбір халық өз дәстүрі мен рухани бейнесі арқылы танылады. Білім берудегі мәдениеттану тұрғысына сүйенсек, жалпы білім берудегі ең негізгі атқарушы мақсаттардың бірі – жастарымыздың жалпы мәдениетін дамыту. Ал, осы жалпы мәдениетті құрайтын құрылым бөлімдері: тарихи, математикалық, ақпараттық, лингвистикалық, экологиялық, психологиялық, валеологиялық, шығармашылық-эстетикалық т.б. Психологиялық мәдениетті тұлғаның жалпы мәдениетінің бөлімі деп қарастырып, оның қалыптасып дамуына және диагностикасына білім беру жүйесінде жеткілікті назар аударылғаны жөн болар еді дейміз.

Тар мағынада мәдениет адамның түбір, мәнді күштерінің дамуының қандай да бір деңгейі деп тұжырымдалады. Бұл тұрғыда мәдениет – жеке адамның өмір салтының қоғамдық өмірдегі құндылықтар мен нормаларға – қоғам мәдениетінің идеалды бейнесіне сәйкестілігі туралы айтылады. Мәдениетті - өмір стилі немесе өмірлік іс-әрекет ретінде сипаттауға болады. Осындай ұғымдағы мәдениет (жалпы мәдениет) мінез-құлықты ғана емес, сонымен қатар адамның бүкіл өмірлік іс-әрекетінің әмбебап рухани реттеушісі болып саналады.

В.С. Библер мәдениетті үш контекстте анықтайды: қарым-қатынас, рухани құн-дылық, шығармашылық іс-әрекет. Олар диалог формасы, тәуелсіз шешім, өмірлік іс-әрекеттің санадағы жетілуі мен жалпы жауапкершілік ретінде анықталады. «Тұлға мәдениеті», «Адам мәдениеті» түсініктеріне толық және жеткілікті түрде анықтамалар ғылыми әдебиеттерде өте аз мөлшерде қарастырылғанын айта кеткен жөн. Адам мәдениетін оның үш негізгі бөлімін біріктіру арқылы қарастырамыз: аксиологиялық, процессуальды-іс-әрекеттік және шығармашылық [1].

Адамның жалпы мәдениетінің көптеген түрлері бар. Қазіргі философиялық, психологиялық, әлеуметтану, педагогикалық және басқа да әдебиеттерде «коммуникативті мәдениет», «рухани мәдениет», «дене тәрбиесі мәдениеті», «адамгершілік мәдениеті», «педагогикалық мәдениет» тағы басқа да түсініктер кеңінен қолданылады. Сондай-ақ мәдениетті бөлуде феноменологиялық тұрғы кеңінен таралған: «мінез-құлық мәдениеті», «қарым-қатынас мәдениеті», «ақыл-ой еңбек мәдениеті» т.б.

«Психологиялық мәдениет» психология ғылымындағы жаңа ұғым болып табылады. Сондай-ақ, ғылыми әдебиеттерде сирек қолданылады. Әрине, бұл ұғым психологиялық болса дағы, әр түрлі ғылыми облыстар аймағында құрылады: философия, мәдениеттану, әлеуметтану, этика, психология. А. Зимняяның айтуынша: «жалпы мәдениет адамның әлемге, өзіне деген қатынас аймағындағы негізгі бағыттарының тұрақтылығымен, жинақтылығымен және олардың мінез-құлықта көріну сипатымен анықталады. Ол ішкі мәдениетті болжайды (басқаларды сыйлау, жауапкершілік, өзіндік реттелу, т.б.)» [2]. Осы екі бағыт бойынша жоғарыда көрсетілген барлық қасиеттерді дамытуды студент тұлғасында, яғни, болашақ мамандардан бастап, дамытып, бегілі бір деңгейде тұрақты қажеттілігінен туындайды. Болашақ мамандардың кәсіби мәдениетін дамытудың психологиялық тиімді жолдарының әдіс-тәсілдерінің жүйесін құру шарт. Психологиялық мәдениетті жоғарлатудың қазіргі уақыттағы және өзекті формаларын өңдеп, қолдану қажет. Бұл жұмыстар жүйелі сипатқа ие болу үшін, іс-әрекет түрін сауатты түрде жүзеге асырылу тиіс. Болашақ мамандардың кәсіби мәдениетін қалыптастыру жұмыстары ағартушылық та, сонымен қатар, коррекциялық-дамытушы сипатта да болады.

Сонымен, қорытындылай келе, жоғары оқу орындарында болашақ мамандардың кәсіби мәдениетін қалыптастыру мәселелері қазіргі біздің қоғамымызда өзекті болып қала береді. Жалпы кәсіби мәдениетті жоғарлату бойынша жұмыстардың мақсаты болып – осы болашақ мамандардың өз мамандықтары бойынша атқарылатын жұмыстар жүйесін нақты бағдарлап, толығымен өңдеу табылады.

Әдебиеттер тізімі

1. Зимняя И.А. Педагогикалық психология.-М.:«Логос М», 2005. -365 б.

2. Ерментаева А.Р.Студенттерді субьект-кәсіби бағытта психологиялық дайындау мәселелері //Региональный Вестник Востока, №1 (21), 2004,5 б.